УДК 791.43

Д.Р. Фәрдиева

XIII ХАЛЫКАРА МӨСЕЛМАН КИНОСЫ ФЕСТИВАЛЕНӘ КҮЗӘТҮ

В статье дается обзор XIII Казанского международного фестиваля мусульманского кино. Фестиваль проходит в Казани с 2005 года. В программу фестиваля отбираются фильмы, отражающие общечеловеческие духовно-нравственные ценности и культурные традиции, несущие идеи миротворчества, веротерпимости и гуманизма вне зависимости от вероисповедания автора.

Ключевые слова: фильм, режиссер, фестиваль, картина, номинация, автор.

2017 елның 5–11 сентябрь көннәрендә Казаныбызда XIII Халыкара мөселман киносы фестивале узды. Ел саен уздырыла торган әлеге фестиваль шәһәр мәдәни тормышының үзенчәлеге булып тора. Аның кысаларында бөтендөнья кинематографистлары үзләренең иҗат җимешләрен тәкъдим итә. Күркәм гадәткә әверелгән әлеге чара бу елны унөченче тапкыр үткәрелде. Гадәттәгечә, фестиваль кысаларында Казанга танылган артистлар, режиссерлар, тәнкыйтьчеләр җыелды. Мөселман киносы фестиваленең төп максаты – гармонияне эзләү, кешеләрнең бер-берсенә итагатьле, мәрхәмәтле булуына ирешү, туган йортыңны, нигезеңне кадерли белергә өндәү. Фестивальнең бурычы исә – традицион исламның тынычлык сөя торган сыйфатын күрсәтү.

Быелгы бәйге программасында 27 илдән 60 кинофильм ярышты. Ә гомумән алганда, фестивальдә катнашу өчен 61 илдән 782 гариза килгән. Тәкъдим ителгән фильмнарның географиясе шактый киң: Азәрбайҗан, Албания, Һиндстан, Иран, Непал, Россия, Таҗикстан, Италия, Канада, Катар, Төркия, Марокко, Нигерия, Франция, Кыргызстан, Мальта, Үзбәкстан, Эстония, Швеция, Венгрия, Бельгия, Бангладеш, Әфганстан, Венгрия, Америка Кушма Штатлары, Дания... Фильмнарны «Мир», «Родина», «Киномакс», «Корстон» кинотеатрлары залларында тәкъдим иттеләр. Биредә, яшь режиссерлар белән бергә, инде дөнья күләмендә танылган режиссерларның исемнәрен күрергә дә мөмкинлек булды. Алдагы еллардан аермалы буларак, быелгы конкурс программасы кысаларында төп номинациягә нигездә Азия һәм Африка илләреннән тәкъдим ителгән картиналар ия булды.

Мисыр режиссеры Мәхди Әхмәд Алиның «Безнең пәйгамбәр» дигән фильмы әлеге чарага символик старт бирде. Фильм конкурстан тыш программада күрсәтелде һәм моны фестивальнең ачышы дип бәяләргә кирәк. Сценарий авторы – Мисыр телевидениесының күренекле алып баручысы, язучы Эбрахим Эсса.

Әлеге фильм бик нечкә темага кагыла – ул рухани турында. Бу картина дин һәм дәүләт, ислам һәм җәмгыять мәсьәләләрен күтәрә. «Безнең пәйгамбәр» – тирән мәгънәле һәм күңелне дулкынландыра торган фильм. Монда диннең сәясәт белән тыгыз мөнәсәбәте ачык күрсәтелә. Картина авторлары төп басымны дини бәрелешләргә ясаган. Төп герой Шәйх Хәтем – сәясәт һәм дин арасындагы тозакка эләккән дин әһеле. Дан казанган дин әһеле төрледән-төрле сынауларга дучар була. «Безнең пәйгамбәр» фильмы авторының әйтергә теләгән төп фикере – дини сабырлык. Төп рольне уйнаган актер Амр Саад үзенең эчкерсезлеге, кыюлыгы һәм осталыгы белән тамашачыларның күңелен яулап ала.

Бәйгенең «тулы метражлы уен фильмы» номинациясендә беренче тапкыр моңа кадәр аз гариза биргән яки бөтенләй катнашмаган илләр һәм төбәкләр керде (Банладеш, Нигерия һ.б.). Һәм шуны да искәртеп үтәргә кирәк: режиссерлар арасында хатын-кызлар да активлашта бара.

Мөселман киносы фестивале символы булган статуэткалар «иң-иңнәргә» каралган иде. Иң яхшы фильм булып Төркия белән Венгрия бергәләп төшергән «Каландар салкыны» (режиссеры Мостафа Кара) картинасы танылды. Вакыйгалар таулар арасында яшеренгән кечкенә генә авылда бара. Фильмның төп герое, Мәхмәт, бурычларын түләү өчен, таулар арасында көмеш табарга хыяллана. Психологик яктан бу авыр һәм бик тирән, тамашачыны уйландыра торган фильм. Актер Хәйдәр Шишман төп геройның тулы бер дөньясын гәүдәләндерә алган.

Тулы метражлы нәфис фильмның иң яхшы операторы булып Айрат Ямилов билгеләнде («Софичка» фильмы, Россия). Тулы метражлы нәфис фильмның иң яхшы сценарие – «Амун» фильмы (Россия), сценаристлары – Иван Заваруев һәм Анар Аббасов. Тулы метражлы нәфис фильмның иң яхшы актрисалары итеп Нахед Эль Себа, Илһам Шахин, Нелли Кәрим танылды («Хатын-кызлар көне», Мисыр). Ә иң яхшы ир-ат ролен башкаручы итеп Дулига Акмолда игълан ителде («Оралман» фильмы, Казакстан). Тулы метражлы уен фильмының иң яхшы режиссеры – Мангеш Джоши («Токарь Джоши» фильмы, Һиндстан).

Шулай ук фестивальдә махсус бүләкләр дә каралган иде. Мәсәлән, жюриның махсус бүләгенә «Никахлашу балдагы» («Обручальное кольцо») фильмы лаек булды (режиссер Рахмату Кейта, Нигерия). Нигерия халкының туй йолаларын күрсәтүче бу матур һәм психологик яктан тирән кичерешле кинокартина Канаданың Торонто шәһәрендә, Лондон, Стокгольм, Буэнос-Айрес, Роттердам фестивальләрендә күрсәтелгән булган инде. Актриса Магаджая Сильберфельд үз героинясының эчке дөньясын, күңел кичерешләрен оста ача, аның төрле якларын хәтта күз карашы белән дә күрсәтә ала. Аның героинясы Тия күркәм холыклы, фикеренә, мәхәббәтенә тугры.

Быел «Милли кино секциясе» дигән яңа номинация

кертелде. Болар: «Тапшырылмаган хатлар», «Мирас угы» («Стрела наследия»), «Җәннәт», «Нәҗибә», «Хәбиб Аллаһ Мөхәммәд. Пәйгамбәрлек итүе һәм нәсел шәҗәрәсе», «Соңгы романтиклар вакыты» («Время последних романтиков»), «Диагноз», «Юлдан язган ул» («Блудный сын») һ.б. Гомумән, быел мөселман киносы фестивалендә Татарстаннан 13 фильм катнашты. «Секциянең максаты – үзебезнең фильмнарны зур экранга чыгару, милли кинематограф үсеше өчен мәйдан булдыру. Премия яхшы фильм эшләгән режиссер, продюсер яки компаниягә биреләчәк. Аны чираттагы проектлар яңа фильм төшерү, аерым төшерү этабында яки пост-продакшнда куллану өчен инвестицияләп була. Мондый чыгымнар әлеге тармакка стимул бирә, регионда яхшы көндәшлек булдыра, белгечләрне мотивацияли», – ди XIII Казан Халыкара мөселман киносы фестиваленең арт-директоры Альбина Нәфыйгова [http://idel-tat.ru/kazan-kinofestivale/]. Һәм шуны да билгеләп үтәргә кирәк: «Тапшырылмаган хатлар» фильмы режиссеры Рөстәм Рәшитов «Милли кинематографта татар классикасы чагылышы өчен» искәрмәсе белән Казан мэрының махсус бүләгенә ия булды.

Татарстан кинофильмнары, «Милли кино секциясе» номинациясеннән тыш, башка номинацияләрдә дә катнашты: «Кыска метражлы нәфис фильм» («Күзалла» – «Представь»), «Кыска метражлы документаль фильм» («Велохаҗ. Гадәти булмаган сәяхәт») һәм «Яшь Россия» («Кыскарту» – «Сокращение»). «Күзалла» картинасы режиссеры Илшат Рәхимбайга ТР Президентының «Сәнгатьтә гуманизм өчен» дигән махсус бүләге бирелде. Фильмның эчтәлеге болайрак: абыйлы-энеле ике бертуганның берсе мулла, икенчесе – атакай. Катнаш гаиләдә үскән ике туганны язмыш төрле якларга һәм төрле диннәргә аера. «„Күзалла“ фильмында мин фикеремне вуальләштереп кенә, метафора белән генә әйткән идем, ә фестиваль кысаларында күрсәтелгән «Безнең пәйгамбәр» (Мисыр) фильмында ул ачыктан-ачык яңгырады. Бигрәк тә ике дин янәшә яшәгән җирләр өчен бу – актуаль тема», – ди режиссер үзе [http://shahrikazan.com/news/kyiskacha-yaңalyiklar/bgen-ilshat-rhimbaynyi-kzalla-filmyi-tkdim-itel].

Россия кино белгечләре һәм кино тәнкыйтьчеләре гильдиясенең махсус бүләген «Хәлимә» картинасы өчен режиссер Юлия Захарова алды. Ул монда теманы кыю сайлавы һәм фильмының фестиваль тематикасына идеаль туры килүе өчен лаек булды. Тагын бер яшь режиссер Ксения Охапкина «Ирекле көе кил» («Приходи свободным») картинасы өчен (фильмның актуаль тематикасы һәм гадәти булмаган чишелеше өчен) Россия кино белгечләре һәм кино тәнкыйтьчеләре гильдиясенең дипломын алды.

Узган ел старт алган «Яшь Россия» номинациясе дә уңышлы гына эшләп килде. Монда, гадәттәгечә, Россия авторларының төрле жанрдагы тасмалары һәм альманахлары кергән. Әлеге

номинациядә, Татарстаннан тыш, Свердловск, Ростов, Мәскәү өлкәләре, Башкортстан, Хакасия, Мари Эл республикалары, Красноярск крае кинорежиссерлары эшләре күрсәтелде.

Фестивальнең конкурс программасын Россиянең халык артисты, режиссер һәм сценарийлар авторы Николай Досталь рәислегендә булган абруйлы жюри бәяләде (жюри составына 11 илдән кинематографистлар һәм кино тәнкыйтьчеләре кергән).

Тамашачылар өчен, конкурстан тыш, параллель программалар да күрсәтелде. Мәсәлән, «Европа киносы», «Иран: чынбарлыкта һәм кинода», «Европага сәяхәт», «Нигерия экзотикасы», «Индонезия киносы», «Мисыр төннәре», «Кыргызстан – кыска метр иле», «Казакстан: кичә, бүген, иртәгә» дигән шәлкемнәр кысаларында фильмнар тәкъдим ителде. Моннан тыш, тамашачыларга «Андрей Кончаловский ретроспективасы», «Николай Досталь ретроспективасы» кысаларында әлеге режиссерларның фильмнары «Гашыйклар турында романс» («Романс о влюбленных»), «Җәннәт» («Рай»), «Петя – күкләр патшалыгына юл буйлап» (Петя по дороге в царствие небесное»), «Монах һәм шайтан» һ.б. күрсәтелде.

Фестиваль барышында атаклы кино сәнгате әһелләре, фестивальнең хөрмәтле кунаклары (танылган актерлар Наталья Варлей, Марат Башаров, Светлана Светличная, Анна Снаткина, Владимир Конкин, Сергей Маховиков, Кирилл Плетнев, продюсер Рубен Дишдишян, кино белгече Кирилл Разлогов һ.б.) катнашында кызыклы иҗади очрашулар да оештырылды.

Мөселман киносы фестивале кысаларында «Кино заманы» дигән белем бирү форумы да уңышлы эшләде. Фестивальнең тантаналы ябылышы М. Җәлил исемендәге опера һәм балет театрында узды. Төрле артистлар чыгышлары, җыр һәм биюләр үрелеп барган тантана Татарстан Республикасының гимны белән тәмамланды. Гомумән алганда, Халыкара мөселман киносы фестивале күтәп алган бәйрәмгә әверелде. Ул үз урынын тапты һәм елдан-ел яңа сәхифәләрен ача һәм биегрәк баскычка күтәрелә бара.

Фәрдиева Динара Радий кызы,
филология фәннәре кандидаты,
ТР ФА Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият
һәм сәнгать институтының театр һәм музыка бүлеге
фәнни хезмәткәре